

פענוח הערות ומראי-מקומות

בס"ד. לקוטי שיחות חלק י"ט, פרשת דברים שיחה ה'

הערה 1

ע"ז לז סע"ב:

והשלכות: מנהגי מילי א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא (דברים ב, כח) אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי כמים מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה

הערה 2

המשך הגמרא שם...

אלא מעתה חטין ועשאן קליות ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא חטין ועשאן קליות מותרין אלא כמים מה מים שלא נשתנו מבריייתן אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו אלא מעתה חטין וטחנן ה"נ דאסורין וכי תימא ה"נ והתניא חטין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין אלא כמים מה מים שלא נשתנו מבריייתן ע"י האור אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו ע"י האור מידי אור כתיב אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

רע"א

ר"ן עמוד לז

שלא נשתנו מבריייתן ע"י האור אף אוכל נמי שלא נשתנה מבריייתו ע"י האור מידי אור כתיב אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: כלומר מדרבנן משום חתנות כמו שכתב רש"י ז"ל במשנתנו או כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא כמ"ש רש"י כאן ונ"ל דמ"מ כיון דאסמכתא בעלמא אקרא דומיא דקרא בעינן וכל שלא נשתנה מבריייתו על ידי האור כגון קליות אפילו הוא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים דכי אמרינן אלא מדרבנן לא עקרי לגמרי מאי דאמרינן עד השתא דמה מים שלא נשתנו מבריייתן על ידי האור אף אוכל וכו' אלא דלאו דרשא ממש היא אלא אסמכתא בעלמא ומיהו נקיטין לה כדאמרי' עד השתא באסמכתא וזהו היתרן של קליות מפני שהן לא נשתנו מבריייתן ולא מפני שיהיו נאכלין כמות שהן חיין

הערה 3

דברים ב כח אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעבירה ברגלי.

הירושלמי לומד הדין מפסוק אחר.

דברים ב;ו אכל תשבירו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם: ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה ח

תני ר"ש בן יוחי כן אוכל תשברו מאתם בכפף ואכלתם וגו' מה מים לא נשתנו מבריייתן אף כל דבר שלא נשתנה מבריייתו.

תני רבי שמעון בן יוחאי אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תזכרו מאתם וגומר מה מים שלא נשתנו מבריייתן אף כל דבר שלא נשתנה מבריייתא.

תרגום יונתן בן עוזיאל: דברים בו עבדא תזבון מנהון פד חי בכסףא ותיכלון ואוף מ'א תזבון מנהון בכסףא ותישתון. דברים ב כח עבד פד חי בכסףא תזבין לי ואיכול ומוי בכסףא תתן לי ואישתי לחוד אעבר בלחודי.

הערה 4

טור יורה דעה סימן קי"ג ס'טז
וכתב הרשב"א וכן כלים שבשלו בהן עו"ג דברים שיש בהן משום בישולי עו"ג אסורין לפיכך צריך ליזהר בשפחות נכריות המבשלות לעצמן בבית רבן ישראל שלא יניחוהו על גבי האור ואם קדמו והניחוהו צריך שיהפך בו קודם שיגיע למאכל בן דרוסאי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל וכתב שאין צריך לחוש לזה כלל שלא החמירו בבישולי עו"ג לאסור פליטתו:

בית יוסף יורה דעה קי"ג ס'טז תשובת הר"ן (סימן ה' ס' יא) בשם הרא"ה.
גוי שבא לבשל לחולה בשבת מותר לבריא במוצאי שבת וליכא משום בישולי גויים ומשום חתנות דכל כי הא היכירא איכא עוד התיר בגוי שבשל לעצמו בין בחול בין בשבת דברים המותרים אע"פ שהתבשיל אסור משום בישולי גוים אבל הכלי מותרת להשתמש בהם אחר הדחה דלגבי געולי הכלים לא מסתבר למימר דגזרו ואסרו בהא משום גיעולי גוים דבהא ליכא ודאי משום חתנות.

שו"ע יורה דעה קי"ג ס' טז
כלים שבשל בהם העובד כוכבים לפנינו דברים שיש בהם משום בישולי עובדי כוכבים צריכים הכשר ויש אומרים שאינם צריכים.

אינציקלופדיה תלמודית

גוים¹⁹³. וכתבו האחרונים כלל: כל דבר שמברכים עליו בורא מיני מזונות, אם כשקובע עליו סעודה מברך המוציא וברכת המזון¹⁹⁴, דינו כפת ולא כבישולי גוים, ואם הוא דבר שאפילו בקביעות סעודה אינו מברך המוציא¹⁹⁵, יש בהם משום בישולי גוים, ואם הוא דבר שאין מברכים עליו בורא מיני מזונות, שהקמח אינו עשוי אלא לטפל ולדבק, אין בו משום בישולי גוים¹⁹⁶.

נתערב דבר שנבר נאסר משום בישולי גוים במאכל של היתר, ואין ניכר בתוכו להפרידו, בטל ברוב¹⁹⁷, בין מין במינו ובין מין בשאינו מינו, בין בלח ובין ביבש¹⁹⁸. ויש מצריכים ששים נדר האיסור¹⁹⁹, כדרך ביטול כל האיסורים²⁰⁰.

פשטידא של דגים שאפאה גוי, אסורה אפילו למי שנוהג היתר בפת של גוי, מפני שהשומן של הדגים נאסר משום בישולי גוים כשהיה בעין קודם שנבלע בעיסה ונמצא שהפת בלועה מאיסור²⁰¹. ואף על פי שבישולי גוים בטלים ברוב לרוב הפוסקים²⁰², כאן שהשומן נראה וניכר בעין בתוך הפת חמור יותר ואינו בטל²⁰³. ויש מסירים השומן מהפת ואוכלים את הפת²⁰⁴. וכן ידקות הנאכלים כמות שהם חיים, שבשלהם עם בשר, אסורים מפני שהשומן של הבשר נבלע בהם²⁰⁵, וניכר בעין, אבל אם אינו ניכר בטל ברוב²⁰⁶.

הכלים שבישול בהם הגוי דברים שיש בהם משום בישולי גוים, י"א שאסורים וצריכים הכשר, שנלך דבר שאסורו חכמים גם פליטתו אסורה²⁰⁷, ויש מתירים אותם בלי הכשר, שלא החמירו בבישולי גוים לאסור פליטתם, שאין בפליטתם משום חתנות

וקירוב דעת²⁰⁸. אפילו לדברי המצריכים הכשר, אם כלי חרס הוא מנעילו שלש פעמים ודיו, אף על פי שבשאר איסורים אין לו תקנה בהגעלה, לפי שאין לאיסור בישולי גוים עיקר בתורה²⁰⁹. בדיעבד, כשנבר נתבשל דבר היתר בהכלי שנאסר משום בישולי גוים, ויש רוב בתבשיל, מותר²¹⁰.

בבבא מציעא²¹¹. מניח ישראל בשר על גבי נחלים ובא גוי ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המרחץ ואינו חושש, שופתת אשה קדרה על גבי כירה ובאה גויה ומניסה עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת ואינה חוששת²¹², ואפילו שאין שם שומר שידע אם סילק הגוי את הבשר או הקדרה אין חוששים לכך, שספק בישולי גוים מותר, שאין איסורו אלא מדרבנן, וספק דבריהם להקפיד²¹³, ועוד שאין לגוי הנאה במילוקם שנחוש לכך²¹⁴. והוא הדין כל ספק בישולי גוים מותר²¹⁵.

ישראל וגוי ששפתו שתי קדרות על גבי כירה אחת לא חששו חכמים משום בישולי גוים²¹⁶, שמא יסמך הישראל על הגוי לבשל את הקדרה²¹⁷, או שמא יבשלה הגוי במעות שסבור שהיא שלו²¹⁸, שאין אנו מחזיקים איסור בדבר שאין אנו רואים בו ריעותא²¹⁹.

בחולצה חולה, אף שאין בו סכנה, מותר בבישולי גוים²²⁰, ואף על פי שנלך איסורי אכילה שמדרבנן אסורים לחולצה שאין בו סכנה²²¹, בבישולי גוים, שאין האיסור בגופו של דבר, לא רצו להחמיר בו יותר ממעשה שבת, שהרי כל צרכי חולצה שאין בו סכנה עושים בשבת על ידי גוי²²², או שכיון שנלך האיסור הוא משום חתנות ועירוב דעת, כשמבשל

ר"ז ע"ז שם; ריטב"א שם; ארחות חיים ח"ב הוצ' מק"נ עמ' 328; ב"י שם בשם רוב הפוסקים; דעה א' בשו"ע שם מו כסותם. 208 בדק הבית להרא"ה בית נ שער ז; ריטב"א ע"ז שם בשם הרא"ה; מור בשם הרא"ה; דעה ב' בשו"ע שם בשם י"א. 209 ב"י ושו"ע שם, ע"פ ירושלמי תרומות פ"ד ה"ד. וע"ע הנעלה. 210 שו"ע ס"ק כא. וע"י לעיל שבישולי גוים בטלים ברוב. 211 ברייתא בע"ז לט א, ומהלשון מניח ושופתת משמע אפילו לכתחילה, והרשב"א והמחש"ע כתבו: הניח, לשון דיעבד, ואם התבשיל הוא בשר צריך שיהיה באופן שאין בו חשש שמא החליף העכו"ם, ע"י ר"ח שם ואשכול ח"ג עמ' 129 ורישב"א בחוה"א שם וש"ד ס"ק מו. וע"ע בשר שנתעלם מן העין. 212 רשב"א בתוה"א שם; מוש"ע שם יא. נע"ע ספק דרבנן. 213 רשב"א שם. 214 רמ"א בשו"ע שם. 215 רבא בע"ז יב א. 216 רש"י שם. 217 ר"ז שם. 218 ע"ע אחוהי איסורא לא מחזיקינו: בשאר איסורים. 219 בדק הבית להרא"ה בית נ שער ז ומשמרת הבית להרשב"א שם; מאירי ע"ז לח ב; ר"ז ע"ז פ"ב ע"פ רמב"ם שבת פ"ב ה"י שמבשלים בשבת לחולצה שאין בו סכנה, וע"י שו"ת הר"ן סי' ה; ר"ז נ"ב ח"ס: שו"ע או"ח שבת יט. 220 ע"ע חולצה. 221 ר"ז ע"ז שם.

193 רמ"א בשו"ע קיב ד. 194 ע"ע ברכת הפת; לחם שאינו נסור; בתערוכת. 195 ע"ע הנ"ל. 196 פרי חדש קיב ס"ק יז. וע"י תשב"ץ ח"ג סי' יא וערוך השלחן קיב לא. 197 נמוק"י יבמות סופ"ה; או"ח כלל מנ דין ז; תורת חסידות כלל עה דין ח; רמ"א בשו"ע קיב יד בפת, וש"ד שם ס"ק כג וסי' קיג ס"ק כא גם בבישול. 198 או"ח שם; תו"ח שם. 199 ע"ע כסול בששים האופנים שצריך ששים. 200 שו"ע קסו ס"ק יז לעת הרשב"א; פ"ד יו"ד סי' צמ ס"ק יז. וע"ע אין מבטלין איסור לכתחילה: באיסורים דרבנן, אם מותר לבטל בישולי נכרים בידים לכתחילה. 201 תוס' בנצה מו ב; סה"ת הל' או"ח כלל כה; רשב"א בתוה"א שם; ר"ז ע"ז פ"ב; רא"ש חולין פ"ג סי' סא; או"ז ע"ז סי' קצד; מוש"ע קיב ו וקין ג. וע"י מ"ז שם ס"ק ב. 202 ע"י לעיל. 203 מנח"י כלל עה ס"ק בו; חו"ד קין ג; ח"י רעק"א שם. 204 תוס' שם ורבנו ירוחם נ"ז ח"ז, וע"י שחולק עליהם. 205 מוש"ע קין ג, וע"י מ"ז שם, ופ"מ סי' קיב בשפתי דעת ס"ק כג, וע"י ביאור הנ"ל סי' קיג ס"ק ה. 206 חו"ד שם; מקור מים חיים שם. וע"י באור הנ"ל ס"ק ח אף שאין השומן בעין, וצ"ל שם"ט הוא ניכר. 207 רשב"א בתוה"א שם;

הערה 5

רש"י ע"ז לה עמוד ב ד"ה והשלקות
- כל דבר שבשילוש עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור וכולהו משום חתנות.

רש"י ביצה דף טז עמוד ב ד"ה אין בהם משום בשולי נכרים
שגזרו חכמים בבשולי נכרים משום חתנות.

תוס' ע"ז לז עמוד ב ד"ה והשלקות
מנהני מילי אומר ר"ת דמדבעי תלמודא בשלמות וקסבר מדאורייתא היא שמא גזירה קדמונית היא ולא נגזרה עם הפת ושלקות היא עניני תבשיל כדמשמע בהך שמעתא ומתחלה גזרו עליה מטעם חתנות ועל הפת לא גזרו משום דלא שייך ביה חתנות כ"כ עד שבאו שמאי והלל וגזרו בי"ח דברים גם על הפת ואע"ג דבמתניתין תני פת מקמי שלקות מ"מ שלקות גזירה קדמונית יותר היתה וכשהתירו את הפת התירו שלקות מהאי טעמא דפת ושלקות תרי מילי נינהו.

תוס' לח א ד"ה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.
פרש"י דרבנן גזרו משום דחיישי שמא יאכילנו דברים טמאים ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות

רמב"ם מאכלות אסורות פי"ז ה"ט
וְיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אֲסֻרוֹ אוֹתָן חֲכָמִים וְאָף עַל פִּי שְׂאִין לְאִסוּרֵן עֶקֶר מִן הַתּוֹרָה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדִי לְהַתְרִיחַק מִן הָעֵפֶס"ם עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וַיְבֹאוּ לִידֵי חֲתָנוּת. וְאֵלּוּ הֵן. אֲסֻרוֹ לְשִׁתּוֹת עֲמֻהָן וְאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שְׂאִין לְחוּשׁ לִינֵסָה. וְאֲסֻרוֹ לְאָכַל פֶּתֶן אוֹ בְּשׂוּלֵיהֶן וְאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שְׂאִין לְחוּשׁ לְגַעוּלֵיהֶן:

הערה 6

עיין הבית יוסף בהערה 4

הערה 8

בית יוסף יו"ד קי"ג ס'טז
ולענין כלים שבשילוש בהם הגוי לפנינו דבר שיש בו משום בישולי גויים מסתברא שצריכין הכשר דכל שאסורו חכמים פליטתו כמוהו דהא אפילו שמנו של גיד דאינו אלא ממנהג קדושים כלאימא כחולין אוסר תערובתו בין בתערובת בין בצירו ורוטבו וכן כל איסורין של דבריהם ככחל וגבינה של גוים וטעמא דכל שאסורו חכמים כעין דאורייתא.

הערה 9

סוכה יד ב
איתמר הפכן על צידיהן רב הונא אמר פסולה ורב הסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ליה הפכן על צידיהן מהו אמר להו פסולה נעשו כשפודין של מתכת.

רמב"ם הלכות סוכה פרק ה' ז'
נְסָרִים שְׂאִין בְּרֻחָבֵן אַרְבָּעָה טַפָּחִים מְסַכִּין בָּהֶן אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין. וְאִם יֵשׁ בְּרֻחָבֵן אַרְבָּעָה אִין מְסַכִּין בָּהֶן וְאָף עַל פִּי שְׂאִינָם מְשֻׁפִּין גְּזָרָה שְׂמָא יֵשֵׁב תַּחַת הַתְּקֵרָה וַיִּדְמָה שֶׁהִיא כְּסֻכָּה. נִתֵּן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּרֻחָבוֹ אַרְבָּעָה טַפָּחִים כְּשֶׁרָה וְאִין יִשְׁנִין תַּחְתָּיו וְהִישָׁן תַּחְתָּיו לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ. הֵיוּ נְסָרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֻחָבֵן אַרְבָּעָה

ואין בעינין ארבעה והפכן בצדיהן שאין בהן ארבעה וספק בהן הרי זו פסולה. שהרי הנסר פסול בין שספק ברחבו בין שספק בעוביו:

טור או"ח סי' תרכ"ט
וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' אפילו הפכן על צדן שאין בהן ד' מפני שדומין לתקרת הבית וחיישינן שמא ישב תחת התקרה לשם סוכה.

בית יוסף שם.
ומ"ש אפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבעה מבואר שם בגמרא ופירש רש"י הפכן על צדיהם נסרים שיש בהם ארבעה שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צדן שהוא פחות משלשה פסולה כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פיסול עליהן נעשו כשפקודים של מתכת הפסולים לסכך בכל ענין שהופכן.

שו"ע שם
וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה אפי' הפכן על צדן שאין בהם ארבעה.

שו"ע הרב שם
סי' כט נסרים שרחבן ארבעה טפחים אסור לסכך בהן לפי שרוב תקרת הבית עשויות מהן ויש לחוש שמא ישב תחת תקרת ביתו ויאמר מה לי לסכך בנסרים אלו מה לי לישב תחת תקרת ביתי אף היא מנסרים עשויה ותקרת הבית היא פסולה מן התורה מטעם שנתבאר בסי' תרכ"ח
סי' ל' ואפילו אם לא הטיל רוחב הנמרים על גבי הסוכה אלא הפכן והשכיבן על צידן שהוא פחות מארבעה טפחים אף על פי כן פסולה דכיון שיש שם פסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת האסורים לסכך בכל ענין.

הערה 10

סוכה דף יד ב רש"י ד"ה הפכן.
נסרים שיש בהם ארבעה שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צילן שהוא פחות מג'

מהרש"א ד"ה בפרש"י הפכן
בפרש"י בד"ה הפכן על צדיהן נסרים שיש בהן ד' כו' שהוא פחות מג' עכ"ל מהך ברייתא דמייתי סיעתא קתני נסר שהוא רחב ד' טפחים אע"פ שלא הכניס לתוכה אלא ג' טפחים ורש"י דקדק לפרש בפלוגתיהו בפחות מג' משום דלהוי מתוקמא פלוגתיהו ככ"ע כמ"ש התוס' ומש"ה נקט שיש בהן ד' משום דר"י ונקט על צידן פחות מג' משום דר"מ וברייתא דקתני בה שהוא רחב ארבע ועל צידן הוא שלש אליבא דר"י מתנייא ודו"ק:

הערה 11

רש"י שם ד"ה פסולה.
פסולה - כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פסול עליהן. נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן:

הערה 13

צפע"נ להרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו' הלכה ב

ומה מוֹעִיל לזה הכרזה וְעֵיין בְּסוּכָה ד' י"ד ע"ב דהוה פלוגתא
 בזה אס גזירה דרבנן נעשה כמו עלם האיסור או רק משום טעם
 האיסור גבי הכ דע"כ נעשה כשפודין של מחכות ועיין מש"כ רבינו
 ז"ל בהל' מכירה פט"ז הל' י"ד דאיסור דרבנן לא חל על עלם
 הדבר ועיין תוס' גיטין ד' מ"א ע"א דשיחור דרבנן הוה כמו
 היזק שאינו ניכר ע"ש ועיין בירושלמי פ"א דפסחים ה"ד א"ת הוה
 שגזרת עליה שריפה ובירושלמי פ"א דקדושין דמחלק שם גבי גט
 שכתבו על איסורי הגאה בין אס איסורי הגאה מה"ת בין דרבנן
 דאף דאינו שוה כלום דאס קידש בהם בחזרת כסף לא הוה קדושין
 מ"מ ממס יס בהדבר שאסור בהגאה מדרבנן ולא הוה כמו סנייד
 שלי דשם ד' כ' ע"ב בגיטין ע"ש ברש"י ועיין פירושין ד' ע"ח
 ע"ב גבי עשאו לאילן סולם ופסחים ד' מ"ח ע"א ע"ש ועיין סוכה
 ד' י"ב ע"ב ד"ה אין מסכנין מה דמחלקים ב"ן דאורייתא לרבנן
 ושם ד' כ' ע"א ובהך דכ"ב ד' קס"ה ע"ב מה התם פסולא
 דאורייתא וברא"ש שם ועיין חולין דף י"ח ע"א גבי פוסלין
 ומכשירין ע"ש :

הערה 13

רש"י עבודה זרה דף עו עמוד ב ד"ה שאין
 - בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומא:

תוס' שם ד"ה אמר
 ומפרש הר"ר אלחנן הירושלמי כן הוא הדא דתימא בסכין קטן שאין רגילות להיות בה גומות ואין בלוע
 בגומות וסגי בנעיצת קרקע אבל סכין גדול שדרך להיות בה גומות צריכה ליבון דבנועצה בקרקע אינו מועיל
 לשפשף ולהעביר האיסור הנדבק בגומות הלכך אפילו לחתוך בה צונן צריכה ליבון ולא סגי בהגעלה אפילו
 לצונן משום דלא מהניא הגעלה אלא להפליט האיסור הבלוע בתוך הסכין אבל לא מהני להעביר איסור
 הנדבק והשפשוף בקרקע מהני להעביר איסור הנדבק וכיון שיש גומות אין תקנה להעביר איסור הנדבק רק
 ע"י ליבון.

ר"ן עבודה זרה עה עמוד ב ד"ה ובין
 ואי נמי משתמש בהן בצונן פשיטא דב הדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של צונן אלא שבסכין
 משום דאגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנו הוא שצריך שיפה או נעיצה אפילו בצונן ולפיכך שנה
 הכשרו.

טור יורה דעה סו"ס קכא
 וכתב הרשב"א דאפילו לחתוך בה דבר חריף כמו צונן סגי בהכי

בית יוסף ד"ה ומה שכתב.

ומה שכתב רבינו בשם הרשב"א דאפילו לחתוך בה דבר חריף כמו צנון סגי בהכי זה לשונו בתורת הבית הסכינים בין גדולים בין קטנים אם בא לחתוך בה צנון ואפילו הדברים החריפים כאתרוג וצנון וכיוצא בהן נועצה עשר פעמים בקרקע קשה והוא שתהיה הסכין יפה שאין בו גומות ואם בא לשופה במשחזת של נפחים מעבירה על גבה היטב עד שמשיר קליפתה ומותר לחתוך צנון אפילו חריף כמו שאמרנו עכ"ל ונראה שלמד כן מדאמרי' בגמ' בעובדא דשבור מלכא דצה י' זימני בארעיה למיפסק בה אתרוגא ומשמע דאתרוג חריף הוא כצנון ואפ"ה שרי בנעיצה ומשמע ליה דה"ה לשיפה דנעיצה ושיפה שוים הם.

שו"ע יו"ד ס' צו ס' א.

צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו או שאינו מקונח אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום שהוא כעובי אצבע או שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר שאז מותר בהדחה.

ש"ך שם ס"ק ב. ד"ה של בשר בן יומו.

אע"פ שהוא מקונח ונקי בודאי דאגב חורפיה דצנון וסילקא ודוחקא דסכינא פלט סכין גוף הטעם שבו והוי כמו איסור בעין הלכך ל"ד לשאר נ"ט בר נ"ט דלעיל ס' צ"ה דמותר:

שו"ר רבינו או"ח ס' תמ"ז ס' נט.

כל דבר חריף שנחתך בסכין של חמץ אפילו אינו בן יומו והוא נקי ומקונח יפה ואפילו נחתך קודם הפסח אסור לאכלו בפסח לפי שעל ידי חריפותו ועל ידי דוחק הסכין בחתיכתו נפלט טעם החמץ הבלוע בסכין ונבלע בנחתך ועל ידי חריפותו מבטל את פגימת הטעם מחמת שאינו בן יומו ונעשה טעם לשבח.

מהרש"א ד"ה פרש"י

בד"ה נועצה אע"פ ששפה וי"א משפשפה בבגד כו' עכ"ל נראה דמשמע ליה הכא לפרש שפה דמתני' כי"א דנראה לו דחוק שאחר ששפה באבן כפירושו במתניתין דבעי עוד נעיצה י"פ ועוד בהך עובדא דשבור מלכא משמע דלא עבד שיפה באבן אבל לפי י"א ניחא דמשפשפה בבגד אינו אלא להעביר שמנונית ולכך בעי שפיר נעיצה אחר כך ולא הוזכר נמי שיפת בגד בעובדא דשבור מלכא דעל ידי שפסק אתרוגא כבר ואכל הוא העביר ממנו השמנונית ועוד דכיון דדבר קל הוא לעשות לא חש להזכירו והרא"ש כתב דלא בעי רק שיפה או נעיצה ותו לא מידי ודו"ק:

הערה 14

שו"ע רבינו שם ס' נ"ח

ואפילו נחתך בביתו באקראי בעלמא בסכין שידוע לו שלא היה בן יומו מכל מקום אם לא קנח את המכין יפה קודם שחתך אותו דבר מן הסתם היה מעט חמץ דבוק בו וכשנחתך בו אותו דבר על ידי דוחק הסכין בחתיכתו נפרד משהו חמץ מן המכין ונדבק בדבר שנחתך וכשנפל אותו דבר עם משהו חמץ הדבוק בו לתוך התבשיל נאסר כל התבשיל מחמת המשהו חמץ.

רמ"א ס' תמ"ז ס' ז.

אבל אם חתכו בסכין של חמץ תוך הפסח יש להחמיר דסתם סכין אינו נקי ויש לחוש לחמץ הדבוק עליו.

ט"ז יו"ד ס"י ס' ק"ו.

וע"כ יש לקלפו. פירוש וחיוב גמור הוא דלא כמשמעות הש"ע דאינו אלא הידור מצוה וכ"פ רש"ל דיש להחמיר בשל תורה. והקשו ראשונים מאי שנא הכא דאסרינן בסכין של כותים הא קי"ל דסתם כלי כותים אינן בני יומן ומאי שנא מקורט של חלתית בפרק אין מעמידין וכן דברים חריפים בסימן צ"ו דאסור בסכין של

כותים דחורפיה מחליא ליה ומשוי ליה לשבח משמע הא לאו חורפיה היה מותר ותיצו הרא"ש והתוספות דהכא מיירי בידוע שהסכין בן יומו והרשב"א כתב בשם רבינו יונה דהכא אסור משום טיחת איסור שהוא בעין על הסכין וכל מה שהוא בעין אינו נפגם אפילו בכמה ימים ובקורט של חלתית אין חשש איסור בעין **ששם מיירי בלוקח מחנוני וסתם חנוני יש לו כלים נקיים ואין שם אלא חשש איסור בלוע ובזה מהני אם הוא אינו בן יומו.**

הערה 15

שד"ח

מחלוקת במציאות לומר אם היה כן או לא אי אפשר (תוספת יום טוב בריש פרק הבונה ד"ה רבי שמעון).

הערה 16

תוס' ע"ז עו עמוד ב ד"ה איזכר מה דעבדת באורתא
פ"ה ששיגר להם שתי שפחות רב יהודה לא קבלה ובאטי קבלה ונראה דלא חטא בזה שעדיין היה עבד קצת שמעוכב גט שחרור כדאמרינן פרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע:): באטי בר טובי ברמות רוחיה לא שקיל גיטא דחירותא.

הגהות הב"ח ד"ה תוס ד"ה איזכר
עבד קצת נ"ב ועבד מותר בעובדת כוכבים כדאיתא פ' יוצא דופן בדף מ"ז עמוד ב.

נדה מז עמוד א ד"ה מסר להו לערבי.
משמע מכאן דשפחה כנענית מותרת בעובד כוכבים וה"ה דעבד כנעני מותר בעובדת כוכבים ולא גזרו עליו משום נשג"ז אע"ג דאיסור נדה ואשת איש דאורייתא שייך שפיר בעבד וא"כ בשלהי מסכת ע"ז (דף עו:): דא"ל שבור מלכא לבטי אדכר לך מה דעבדת באורתא שקבל עובדת כוכבים זונה שמסר לו אושפיזו (ורב יהודה לא קבל עובדת כוכבים זונה לא עשה בטי איסורא דמותר הוה בה דהא עבד הוה כדקאמר בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף ע:): דבטי בר טובי ברמות רוחיה לא קבל גיטא דחירותא:

ריטב"א ע"ז עו עמוד ב
וכתב רבינו תם ז"ל דבטי לא חטא כי הוא עבד היה כדאמרינן בפרק בתרא דקדושין באטי בר טובי ברמות רוחא דהוה ביה לא קבל גיטא דחירותא ועבד מותר בגויה בצנעא שלא גזרו משום נש"ג אלא בעבד משוחרר שהוא כישראל גמור אבל לא בעבדים וכדאשכחן במסכת נדה שהשפחה מותרת בגוי דאמרינן התם רב נחמן מסר להו לערבאי ושבור מלכא לא היה יודע זה ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הגויה לא יחוש לגיעולי גוים וזה אינו כי עבד מוזהר הוא בכלל האיסורין וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהן נמצא דבטי בר טובי לא חטא חיו יחיה.

ריטב"א נדה מז. עמוד ב ד"ה רב ששת מסר להו לערבאי.
פ"י לגוים וכת' בתוס' משום דס"ל דשפחה מותרת בגוי וה"ה לעבד שמותר בגויה בדרך צנעא שאינו בישראל אלא גזרת ב"ד. משום נשג"ז ובעבדים לא גזרו לפי שהן מופקרין ולא יגדרו בבנות ישראל ואעפ"י שהן אסורין כנדה ובאשת איש בישראל מדאורייתא והיינו דאמ' בשלהי מס' ע"ז דא"ל שבור מלכא לבאטי בר טאבי אדכרת מאי עבדת באורתא ופרש"י ז"ל שנתנו לו ולרב יהודה אשה זונה כדרך הערביים ורב יהודה לא קבלה ובאטי בר טאבי קבלה ואומר ר"ת דבדין עבד דבאטי בר טאבי עבד כנעני היה כדאמר עליה בפ' בתרא דקדושין דבארמות רוחא דהוה ביה לא קביל גיטא דחירותא ומאי דא"ל לשבור מלכא איהו יהודאי ואנא לאו יהודאי שהיה נשמר מגיעול גוים כדן עבד שאף עפ"י שהוא מותר בבנותיהן אסור הוא בגיעוליהן דגיעול גוים משום לתא דאסור תורה הוא וגזרו בו יותר ממה שגזרו בנשג"ז ואעפ"י שהוא משום לתא דנדה ואשת איש דאורייתא מן הטעם שאמ' ומיהו שבור מלכא טועה היה בדבר זה ולכך אמר ליה אדכרת מאי דעבדת באורתא או שא"ל כן מפני רוע ההנהגה.

הערה 17

גיטין לט עמוד ב
דאמר ר' יהושע בן לוי אמרו לפני רבי אמר נתייאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין לו תקנה
אלא בשטר

רש"י ד"ה אין לו תקנה - בבת ישראל ולא בשפחה שהרי משוחרר הוא קצת ואינו גמור:

הערה 18

תוס' מ: ד"ה אותו העבד אין לו תקנה - פירוש לא בבת חורין ולא בשפחה כדפירש בקונטרס לעיל ואין נראה
מדאמר לעיל (גיטין דף לח.) עבד שברח מבית האסורין כו' ולא עוד אלא שכופין את רבו ועושה אותו בן
חורין ומאי קא משמע לן פשיטא דכופין אותו כיון דאסור בשפחה ובבת חורין כמו חציו עבד וחציו בן חורין
וכן הא דאמר בירושלמי דהיכא דאמר שחררו כופין את היורשים משום מצוה לקיים דברי המת תיפוק ליה
משום דאסור בשפחה ובבת חורין ובפ' בתרא דכריתות (דף כד:) אמרינן דסבר. רשב"ג המפקיר עבדו יצא
לחירות וצריך גט שחרור ומעוכב גט שחרור אוכל בתרומה ומסתברא כיון דאוכל בתרומה דשרי נמי בשפחה
ולכך נראה דאין לו תקנה בבת חורין קאמר אבל בשפחה שרי:

הערה 19

תוס' הרא"ש נדה מז: ד"ה ומסר לחו לערבאי
מכאן משמע דשפחה כנענית מותרת לגוי וה"ה דעבד מותר בגויה ולא גזרו עליהן משום נשג"ז ואע"ג
דאיסור נדה ואשת איש שייך בעבד מן התורה ושילהי ע"ז דא"ל שבור מלכא לבטי אידכר מה דעבדת
באורחא ופרש"י ז"ל ששלחו לו זונה כדרך הערביים וקבלה אומר ר"ת אין צריך לומר שהיה רשע דמותר היה
בה כי עבד היה כדאמרינן בקדושין בטי בר טבי ברמות רוחיה לא קבילן גיטא דחירותא.

פסקי התוס' סף ע"ז
עבד מותר בכותית ד"ה אידכר

רמב"ן קידושין ע: ד"ה גמרא הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית חשמונאי קא אתינא עבדא הוא.
פי' דלא אשתייר מנייהו אפילו חד והעבדים קורין אותם בשמם ממעשה דהורדוס בריש פרק השותפין (בבא
בתרא דף ג' ע"ב).
ואיכא דקשיא ליה והא אמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירו' ואין צריך גט שחרור וכן המתאש מעבדו
כדאיתא בפרק השולח (גיטין דף מ' ע"א) וכן נמי נתיאשו מהם בעלים וניחא ליה שמא לא נתיאשו שהיו
סבורים שתבא השעה לכשעבר וישתעבדו בהן שמצוים הן בעלי זרוע ליפול.
ואחרים אמרו משום שיורשיהם של בני חשמונאי אינן ידועים כאן שהם הרגו כל מי שהוא ידוע להם ושמא
יש קטן במדינת הים שאינו מתיאש או גדול שלא נתיאש שאינו ידוע בהן לפיכך פסלום והעמידום בחזקתן
עד שידוע לך שנשתחררו.
ולי נראה דהנך אמוראי לא סבירא להו כשמואל במפקיר ומתיאש מעבדו דק"ל צריך גט דכי אמר שמואל כל
מאן דאמר מבית חשמונאי קא אתינא עבדא הוא לאו למפסלי בהו [אלא] לומר שאינן כהנים אלא עבדי
כהנים הם.

ריטב"א שם ד"ה הא דאמר שמואל כל מ"ד מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא לא עבדא ממש
שהרי נתיאשו מהם אדוניהם והפקירום וסבר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור והוי בן
חורין גמור אלא ה"ק דלאו כהן הוא אלא עבד כהן דעבדי בני חשמונאי היו כדאיתא בפרק השותפין מיהו
אליבא דהילכתא דק"ל דמפקיר עבדו צריך גט שחרור כל האומר מבית חשמונאי אתינא עבד ממש הוא
והיינו דאכריז רב יהודה על ההוא גברא שהוא עבד ואיקרעין כמה כתובת' בנהרדעא וכמה פירוש' נאמרו בזה
וזה הנכון. וכ"ת דנהי דעבדי חשמונאי הראשונים היו עבדים מתחלה מ"מ בניהם כשרים דהא קיי"ל עכו"ם

ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא שמזוהם לכהונה וא"ל דאיכא מנייהו שנשאו מינן והוו להו עיסה שהי' פסולה בשיש בה עבדות כדאית' בכתוב':

מהרש"א שם

לטעמיה דאמר המפקיר עבדו כו' וא"צ גט שחרור כו' עבד שאין לרב וכו' עיין פרש"י וק"ק לפי זה בהורדס שהרג כל בית חשמונאי הרי לא היה עליו רשות רבו וא"צ גט שחרור ואמאי קאמר שמואל כל האומר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא וי"ל דלאו לענין איסורא קאמר עבדא הוא אלא דמעבדים אתי מבית הורדס ולא מבית חשמונאי הוא שנהרגו כולם אבל קשה דא"כ למה הכריז עליו רב יהודה דעבדא הוא דמשמע לענין פסול עבד ויש ליישב בדוחק דלכך הכריז עליו לפי שהיה מחזיק עצמו בכהן מבית חשמונאי ולכך הכריז עליו דמבית הורדס הוא ואינו כהן אלא עבד משוחרר כשמואל ודו"ק:

הערה 20

רש"י קידושין סט: ד"ה או דיעבד קאמר -

ממזר שנשא שפחה אבל לכתחילה לא ישא דהא ישראל הוא וקרינא ביה לא יהיה קדש (דברים כ"ג:י"ח) דמתרגמינן לא יסב גברא וגו' דשפחה הרי היא כבהמה וביאותיה הפקר וקדישות:

דברים כג י"ח

לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדָּשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ע"ז לו:

ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא דאמר מר הבועל ארמית קנאין פוגעין בו א"ל דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא בצינעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו.

אינציקלופדיה תלמודית

שמבחינן הוא שלם, ואז הוא כשרה, וכשהבועא נהנהוה מבחוי, כנון שהבועא נדולה ועבה מבחוי למעלה ובצד הסמך למעי היא מתקצרת הרבה, והעור הפנימי נראה שלם, אז יש לפתוח מבחוי או לחתוך מבפנים שתפליט הבועא את ליחה מבחוי, וכשרואה בבירור שהעור מבפנים שלם ויפה כשר¹²³. ונהלקי אחרונים כשיש הרבה בועות בהדיקין אם די לבדוק שלש בועות בלבד, ואם עלו הבדיקות יפה אפשר לסמך שאף שאר הבועות הן כך, או שצריך לבדוק כל בועא ובוועא¹²⁴.

בועל ארמית. איסור הבא על הנכרית בזנות.

האיסור וטעמיו. בית דין של חשמונאים נזר על הבא על הנכרית דרך זנות, אפילו בצנעא, שחייב עליה ארבע מלקיות של מכת מרדות מדברי סופרים¹²⁵. ונהלקי אמוראים משום מה נזר: רב דימי אמר משום „נשג“א“, היינו: נדה שפחה נזר אשת איש, ורבין אמר משום „נשג“ז“, היינו: נדה שפחה נזר זונה¹²⁶. ואף על פי שמן התורה אין איסור נדה בעכו"ם, שדם נזר כדם הבהמה¹²⁷, מכל מקום נזר על כך, לפי שמיאוס וחילול קדושת השם הוא¹²⁸, או כדי שלא יבוא לבעול נדה ישראלית, וכן נזר עליה משום שפחה, אף על פי שאינה שפחה, לפי שכנסת ישראל נקראת נבירה והיא כשפחה אצל, או שמא יבוא לישא שפחה ויעבור משום לא יהיה קדש¹²⁹, וכן נזר משום נזר, אף על פי שמן התורה אינו אסור אלא דרך חתנות¹³⁰, שמא יבוא להתחתן עמה ויעבור משום לא תחתן בס¹³¹, ואף להסוברים שאין איסור חיתון מן התורה אלא בשבע אומות בלבד וכשהן נתיירות¹³², מכל מקום נזר על כולן הואיל ומסירות את לבו והן מדרבנן בכלל כי יסיר את בןך מאחרי¹³³. וכן נזר

כשהכשר שתחתיה קוי. 123 רעת תורה סי' פו ס"ק כז, ועי' בארובה ברכי תשובה ס"ק פב. 124 עי' פת"ש ס"ק ז ודרכי תשובה ס"ק פה.

בועל ארמית.

בית דין של חשמונאים נזר על הבא על הנכרית דרך זנות, אפילו בצנעא, שחייב עליה ארבע מלקיות של מכת מרדות מדברי סופרים¹²⁵. ונהלקי אמוראים משום מה נזר: רב דימי אמר משום „נשג“א“, היינו: נדה שפחה נזר אשת איש, ורבין אמר משום „נשג“ז“, היינו: נדה שפחה נזר זונה¹²⁶. ואף על פי שמן התורה אין איסור נדה בעכו"ם, שדם נזר כדם הבהמה¹²⁷, מכל מקום נזר על כך, לפי שמיאוס וחילול קדושת השם הוא¹²⁸, או כדי שלא יבוא לבעול נדה ישראלית, וכן נזר עליה משום שפחה, אף על פי שאינה שפחה, לפי שכנסת ישראל נקראת נבירה והיא כשפחה אצל, או שמא יבוא לישא שפחה ויעבור משום לא יהיה קדש¹²⁹, וכן נזר משום נזר, אף על פי שמן התורה אינו אסור אלא דרך חתנות¹³⁰, שמא יבוא להתחתן עמה ויעבור משום לא תחתן בס¹³¹, ואף להסוברים שאין איסור חיתון מן התורה אלא בשבע אומות בלבד וכשהן נתיירות¹³², מכל מקום נזר על כולן הואיל ומסירות את לבו והן מדרבנן בכלל כי יסיר את בןך מאחרי¹³³. וכן נזר

כשהכשר שתחתיה קוי. 123 רעת תורה סי' פו ס"ק כז, ועי' בארובה ברכי תשובה ס"ק פב. 124 עי' פת"ש ס"ק ז ודרכי תשובה ס"ק פה.

בועל ארמית. 1 סנהדרין פב א; ע"ז לו ב. 2 מאירי שם; יד רמ"ה שם; ח"י הר"ן שם. ועי' ברכות נח א ותענית כד ב ורמב"ם איסורי ביאה פ"ב ה"ב. 3 סנהדרין שם וע"ז שם. 4 ע"ע נדה. 5 רש"י סנהדרין שם. 6 רש"י ע"ז שם. 7 רש"י סנהדרין שם. 8 רש"י ע"ז שם. וע"ע קדש; קדשה. 9 ע"ע הנ"ל ועי' גוי; באישות. 10 רש"י סנהדרין ע"ז שם. רמב"ם איסורי ביאה פ"ב ה"ב. 11 ע"ע הנ"ל. 12 דברים ז ד. יד רמ"ה סנהדרין שם. ועי' מור אה"ז סי' מז. וע"ע הנ"ל. 13 ע"ע אשת איש. 14 רש"י ע"ז שם. 15 סנהדרין שם; נשיהו ודאי כו', לפי' התוס' שם ובע"ז לו ב. 16 רש"י ותוס' שם; רא"ש שם. 17 תוס' סנהדרין ע"ז שם. וע"ע אתננו זונה

ועי' זונה. 18 רש"י ע"ז שם. 19 יחזקאל מד כב. 20 ע"ע. 21 תוס' סנהדרין שם. 22 רמב"ם איסורי ביאה פ"ב ה"ג; מאירי סנהדרין שם; שו"ע אה"ע"ז מז א, ועי"ש בב"ש ס"ק ג. וע"ע זונה. 23 סנהדרין שם. 24 רש"י שם. 25 בראשית ב כד. 26 תוס' קדושין כא ב. ועי' תוס' ע"ז שם וב"ש שם ס"ק ב. 27 רמב"ם איסורי ביאה שם; שוש"ע מז א. 28 רמב"ם שם, לגירסתו כג' בע"ז; כי נזר דמיוחד לה כו', עי' פ"ט שם, וזוהי הגירסא שכ' רש"י; רמיהא כו' לא נסיננו, ועי' פ"י ר"ח שם; מאירי סנהדרין שם; שו"ע שם. 29 שו"ע שם, ועי' ררישה וח"מ שם, ובבאור הגר"א כ' שטפ"ה, שברמב"ם לא נזכר זונה. 30 גמ' שם לגירסא זו. וע"ע שמנה עשר דבר. 31 רש"י לגירסתו וכ"ה גירסתו כג' שם שבי"ח דבר נזר על החור. 32 עי' להלן; בפרהסיא. 33 עי' להלן; עונשו בירי שמים.

זה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך⁵², ויש מפרשים שלא ניתנה רשות אלא למקנא לעשות מעשה בעצמו ולא על ידי שליח, וזה שבא לישאל, אם בית דין אומרים לו להרוג את הבועל, הרי הוא כשליח⁵³.

בא הקנאי להרוג את הבועל ונשמש הבועל והרג את הקנאי כדי להציל עצמו מידו, אין הבועל נהרג עליו⁵⁴, לפי שהוא רודף⁵⁵, שהרי אין מצוה על הקנאי להרוג, אלא רשות בלבד יש לו, ואין מורים לו כן, לפיכך רשות לבועל להציל את עצמו בנפשו של זה שבא להרוג⁵⁶, ויש אומרים הטעם, שאף שמצווה הקנאי להרוג את הבועל, מכל מקום אין לו רשות בית דין על כך, שהרי אם בא להימלך בב"ד אין מורים לו כן, ואינו דומה לרודף אחר רודף, שאם הפך הרודף והרג את רודפו שנהרג עליו, שהרודף השני יש לו רשות בית דין, אם היה בא לישול רשות, והרודף הראשון היה יכול להינצל על ידי שיעמוד ולא ירדוף אחר זה שרוצה להרוג, אבל הרודף אחר הבועל את הארמית אין זה להצילו מן העבירה, שהרי כבר הוא עובר, אלא כדי לעשות בו נקמה, וכך שאינו מחוייב מיתת בית דין אומרים בו הבא להרנך השכם והרנהו⁵⁷, אבל אחר שבא והרג את הקנאי, נהרג עליו, אף על פי שכל רודף יכול כל אחר להרגו⁵⁸, שאין הקנאי רודף נמור, שהרי ברשות הוא עושה⁵⁹.

הבועל ארמית, כיון שקנאים פוגעים בו, הרי האיסור בכלל איסורי עריות, שאם אנסוהו לעבור יהרג ואף יעבור, כמו בשאר איסורי עריות, ואפילו אם הגויה מתכוונת להנאתה⁶⁰, ודוקא כשאנסוהו לעבור בפרהסיא⁶¹.

אין קנאים פוגעים אלא בבועל גויה, אבל לא בבועל בת גר תושב⁶², שאינו בכלל עיבד ע"ז⁶³, ולא בבועל שפחה כנענית⁶⁴, שהרי אינה גויה, אחרי שטבלה לישם עבדות⁶⁵, והיא מותרת לעבד עבד⁶⁶.

לצנעא, אלא שבי"ד של חשמונאים נזרו שיתחייב מלקות, שראו שמשום עונש שבידי שמים אין כדי להרחיק האדם מן העבירה⁶⁷, ויש סוברים שכל האיסור הוא מדברי סופרים⁶⁸.

בא עליה שלא בדרך זנות, אלא בדרך אישות, ע"ע חיתון.

ישראלית הנבעלת לעכו"ם, איסורה מן התורה, מצורת בית דינו של שם, שנאמר⁶⁹: הוציאה ותשרף⁷⁰, ואף על פי שאינה אלא גורה, קראו לה איסור של תורה, לפי שהוזכר בתורה⁷¹.

על בועל ארמית בתורת אב הטומאה, מדברי סופרים, ע"ע בועל גדה.

בפרהסיא. הבועל ארמית, קנאים — בני אדם כשרים המקנאים קנאתו של מקום⁷² — פוגעים בו⁷³, כלומר: ממיתים אותו, כמו⁷⁴: לך פגע בו⁷⁵, והוא שבא עליה בפרהסיא⁷⁶, היינו בשני עשרה מישראל⁷⁷, בין שבא עליה דרך זנות ובין דרך חתנות⁷⁸. ואותם הקנאים שפגעו בו והרנהו, הרי אלו משובחים וזריו להורגו, וכך הממהר וזריו להורגו הרי זה משובח⁷⁹. ודבר זה שבוועל ארמית קנאים פוגעים בו, הלכה למשה מסיני הוא⁸⁰, וראיה לזה מעשה פנחס בזמרי⁸¹.

אין הקנאים רשאים לפגוע בו אלא בשעת מעשה, כזמרי, שנאמר: ואת האשה אל קבתה⁸², אבל אם פירש אין הורגים אותו, ואם הרגו אחר כך דינו כרוצח ונהרג עליו⁸³, וכך אמרו: שאם פירש זמרי מן האשה והרגו פנחס אחר כך, נהרג עליו⁸⁴. ואף אם לא פירש, יש מהראשונים שאומרים שאינו רשאי להרגו אלא אם כן התרה בו⁸⁵, ויש אומרים שאינו צריך התראה, שלא מצינו התראה אלא לחייבי מיתות בית דין, אבל זו הלכה היא ואינם רשאים אלא בשעת מעשה, ולא מצינו בפנחס שהתרה בזמרי⁸⁶.

בא הקנאי לישול רשות מבית דין להרוג, אין מורים לו, אפילו בשעת מעשה⁸⁷, שלא נאמר דין

34 ח' ה"ו סנהדרין שם, ועי' אבני מלואים סי' סו ס"ק ד. ועי' באר הנולה סי' סו שב"ב בשם הר"ש הלוי מורטירה, וב"ב בארוכה בס' אמונת חכמים לר' אבי עד י"ר שלום פרק כט. 35 מ"ם אישות פ"א ח"ד; מור סי' סו. ועי' להלן: עונשו בידי שמים. 36 בראשית לח כד. 37 ע"ז לו ב. 38 תוס' ר"ד שם. ועי' תורה שלמה בראשית שם אות צו. 39 רש"י. 40 משנה סנהדרין פ"א ב; רמב"ם איסורי ביאה פ"ב ה"ד; מור אהע"ז סי' סו; רמ"א בשו"ע חו"ס תכת ד. 41 מלכים א ב כט. 42 רש"י שם. 43 ע"ז לו ב. 44 רמב"ם איסורי ביאה פ"א ב; מור אהע"ז שם; רמ"א חו"ס שם. 45 רמב"ם שם. 46 רמב"ם שם. 47 מור שם. 48 ע"ז שם; רמב"ם שם. 49 שם ושם. 50 במדבר כה ח. 51 רמב"ם שם ח"ה; מור שם; רמ"א שם. 52 סנהדרין שם ורש"י. 53 ראב"ד בחשנות שם; רמ"א חו"ס שם. 54 מ"ם שם, ועי' מאירי סנהדרין שם. 55 סנהדרין שם; רמב"ם שם; מור שם; רמ"א חו"ס שם. 56 רש"י שם. 57 יד רמ"ה סנהדרין שם. 58 סנהדרין שם; רמב"ם שם. 59 סנהדרין שם. וע"ע רודף. 60 יד רמ"ה שם. 61 ח' הר"ן סנהדרין שם. 62 ע"ע רודף. 63 מאירי שם. ועי' יד רמ"ה שם. 64 מלחמות להרמב"ם סנהדרין פ"ח: רמ"א בשו"ע אהע"ז סו ב. 65 ב"י סי' סו בשם ארחות חיים; רמ"א בשו"ע שם. 66 רמב"ם שם ח"ה; מאירי סנהדרין שם. 67 מ"ם שם. וע"ע גר תושב. 68 רמב"ם שם הי"ד. ועי' סם' דרך ארץ רבה פ"א וע"ע שפחה כנענית. 69 ע"ע הנ"ל. 70 מ"ם שם. וע"ע עבד עברי.

דמדאורתא לא אסורה אלא בפרהסיא וכמעשה שהיה אבל בצינעא בית דין של חשמונאי גזרו כדאמרינן בפ"ק בפב דע"ז נודוקא ביחדה לו חייב משום נשג"ז כרבנן אבל באקראי בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן משום עכום בלבד ופשיטא דבפרהסיא אסורא מדאורייתא לא הותרה אצל עבד ישראל אבל בצנעא או באקראי בעלמא לא אסורה רבנן דלא הקפידו אלא על זרע כשר שלא יתערב עם זרע פסול אבל עבד דפסול וקאי לא גזרו עליו.

הערה 22

וכתב רבינו תם ז"ל דבטי לא חטא כי הוא עבד היה כדאמרינן בפרק בתרא דקדושין באטי בר טבי ברמות רוחא דהוה ביה לא קבל גיטא דחירותא ועבד מותר בגויה בצנעא שלא גזרו משום נש"ג אלא בעבד משוחרר שהוא כישראל גמור אבל לא בעבדים וכדאשכחן במסכת נדה שהשפחה מותרת בגוי דאמרינן התם רב נחמן מסר להו לערבאי ושבזר מלכא לא היה יודע זה ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הגויה לא יחוש לגיעולי גוים וזה אינו כי עבד מוזהר הוא בכל האיסורין וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהן נמצא דבטי בר טבי לא חטא חיו יחיה.

ריטב"א נדה מז. ד"ה רב ששת מסר להו לערבאי.

פי' לגוים וכת' בתוס' משום דס"ל דשפחה מותרת בגוי וה"ל לעבד שמוותר בגויה בדרך צנעא שאינו בישראל אלא גזרת ב"ד. משום נשג"ז ובעבדים לא גזרו לפי שהן מופקרין ולא יגדרו בבנות ישראל ואעפ"י שהן אסורין כנדה ובאשת איש בישראל מדאורייתא והיינו דאמ' בשלהי מס' ע"ז דא"ל שבזר מלכא לבאטי בר טאבי אזכרת מאי עבדת באורתא ופרש"י ז"ל שנתנו לו ולרב יהודה אשה זונה כדרך הערביים ורב יהודה לא קבלה ובאטי בר טאבי קבלה ואומר ר"ת דבדין עבד דבאטי בר טאבי עבד כנעני היה כדאמר עליה בפ' בתרא דקדושין דבארמות רוחא דהוה ביה לא קביל גיטא דחירותא ומאי דא"ל לשבזר מלכא איהו יהודאי ואנא לאו יהודאי שהיה נשמר מגיעול גוים כדין עבד שאף עפ"י שהוא מותר בבנותיהן אסור הוא בגיעוליהן דגיעול גוים משום לתא דאסור תורה הוא וגזרו בו יותר ממה שגזרו בנשג"ז ואעפ"י שהוא משום לתא דנדה ואשת איש דאורייתא מן הטעם שאמ' ומיהו שבזר מלכא טועה היה בדבר זה ולכך אמר ליה אזכרת מאי דעבדת באורתא או שא"ל כן מפני רוע ההנהגה.

הערה 23

ב"מ קי"ט:

גמ' אמר אפרים ספרא תלמידו של ריש לקיש משום ריש לקיש הלכה כר"ש אמרוהו קמיה דשבזר מלכא אמר להו אפריון נמטייה לרבי שמעון:

רש"י ד"ה קמיה דשבזר מלכא -

לי נראה שבזר מלכא ממש ומלך פרס היה ובקי בדינים.

תוס' ד"ה שבזר מלכא -

נראה לפרש כפי' הקונטרס דשבזר מלכא היה בקי בהלכות כדאמרינן בסוף מסכת ע"ז (דף עו:): שנעץ הסכין עשר פעמים בקרקע קשה כשחתך האתרוג בסכין לרב יהודה:

הערה 24

קידושין ע:

בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל גיטא דחירותא.

הערה 25

בַּדִּיקִים אֵין הַקִּצָּה מֵצִיא תְּקֵלָה ע"י דְּדַבֵּר מֵאֲכָל, עַכ"פּ
 לִכְךָ דִּקְדַּק הַמֶּלֶךְ לִתְקַן שְׁלֹא יֵצֵא תְּקֵלָה לִמֶּר יְהוּדָה דְּדַבֵּר
 מֵאֲכָל, אֲך' הֵינּוּ דּוֹקֵא לְדִיקִים מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לְעַזְדִּים אֵין
 הוּא יִתְצַרֵּךְ שׁוּמְרָן מִתְּקֵלָה. וְלִכְךָ אָמַר לִי אֵידֵכֶר מֵאִי עַזְדִּית
 בְּאֻרְחָא, וּמִמֵּנִי אִם יֵשׁ לָךְ דִּין יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ א"כ לִמָּה עַזְדִּית
 אֲתַמּוּל כֵּךְ, וְאִם תֵּאמַר דְּזֵה אֵינוּ חֲטָא דְאֵין לָךְ דִּין יִשְׂרָאֵל
 א"כ שׁוֹב לֹא שֵׁיךְ כֵּן הֵךְ כִּלְלָא דְאֵין הַקִּצָּה מֵצִיא תְּקֵלָה עַל
 יְדוֹ, לִכְךָ מָה לִי צִכָּךְ אִם תֵּאכֹל עֲתָה דְּדַבֵּר אִיסּוּר אִו לֹא. וְזֵה

הערה 26

חגיגה ה::

ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר אחוי ליה ההוא אפיקורוסא עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה אחוי
 ליה ידו נטויה עלינו אמר ליה קיסר לר' יהושע מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה ואנא מחוינא
 ליה ידו נטויה עלינו אמרו ליה לההוא מינא מאי אחויית ליה עמא דאהדרינהו מריה מיניה ומאי אחוי לך לא
 ידענא אמרו גברא דלא ידע מאי מחו ליה במחוג יחוי קמי מלכא אפקוהו וקטלוהו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה ח

כָּל הַמּוֹרֵד בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְמֶלֶךְ רְשׁוּת לְהַרְגוֹ. אֲפִלּוּ גִזֵּר עַל אֶחָד מִשְׁאֵר הָעָם שְׂיִלֵף לְמָקוֹם פְּלוּנִי וְלֹא הָלַף
 אוֹ שְׁלֹא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיֵצֵא חֵיב מִיתָה. וְאִם רָצָה לְהַרְגוֹ יִהְיֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א יח) "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמָּרָה אֶת
 פִּי". וְכֵן כָּל הַמְּבַזֵּה אֶת הַמֶּלֶךְ אוֹ הַמְּחַרְפּוֹ יֵשׁ לְמֶלֶךְ רְשׁוּת לְהַרְגוֹ. כְּשִׁמְעִי בֶן גֵּרָא. וְאֵין לְמֶלֶךְ רְשׁוּת לְהַרְגֵּם
 אֶלָּא בְּסִיף בְּלֶבֶד. וְיֵשׁ לוֹ לְאַסֹּר וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין לְכַבּוֹדוֹ. אֲבָל לֹא יִפְקִיר מִמּוֹן וְאִם הִפְקִיר הָרִי זֶה גָּזַל:

מגילה י"ג: ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן
 זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו

הערה 27

סנהדרין עד.

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם
 עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים.

הערה 28

שדי חמד מע' הואו כלל כו ס"ק כג

כג כתכו התוס' בפרק קמא דע"א ד' ט"ו מ"ב בד"ה למכומ"ז אמאי דמסקינן דדבר האסור למכור לעכומ"ז
 אסור למכור לישראל החשוד למכור לעכומ"ז דקשה דהא הוי כלפני דלפני דלא מפקדינן ותיצו דהתם מיירי
 בעכומ"ז שאינו מוזהר אלפני עור לפיכך אין אנו חוששין אם המכומ"ז ימכור לחברו אבל הכא דמיירי בישראל
 החשוד אנו מוזהרין שלא יבא שום ישראל לידי תקלה על ידינו הר"ר אלחנן ועוד וכו' עי"ש מבואר בדבריהם
 שאין על העכומ"ז אזהרת לפני עור לת"מ וכן כתב הרב קרבן אליצור ד' ק"מ ע"ד שאין העכומ"ז מוזהר אלפני
 מור והביא דברי התוס' הנ"ל וכתב שכן דעת הריטב"א בחידושו והרב מנחת חינוך במצוה רל"ב סק"ב הביא

דברי התוס' חילוק "ה וכתב שדבריהם מתוקים מדבש וכן כתב בפשיטות הרב מלא הרועים במערכת שליח לדבר עבירה באות י"ג דה איברא דאין ב"נ עכומ"ז מזהר משום ולפני עור.

תוס' ע"ז שם ותוס נדה עיין הערה 16.

הערה 29

יומא סט:

(נחמיה ט, ד) ויצעקו אל ה' אלהים בקול גדול מאי אמור אמר רב ואיתימא ר' יוחנן בייא בייא היינו האי דאחרביה למקדשא וקליה להיכליה וקטלינהו לכולהו צדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בינן כלום יהבתי לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתב בה אמת אמר רב חנינא שמע מינה חותמו של הקב"ה אמת אותיבו בתעניתא תלתא יומין ותלתא לילואתא מסרוהו ניהליהו נפק אתא כי גוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעבודת כוכבים שנאמר (זכריה ה, ח) ויאמר זאת הרשעה בהדי דתפסוה ליה אשתמיט ביניתא ממזייא ורמא קלא ואזל קליה ארבע מאה פרסי אמרו היכי נעביד דילמא חס ושלוה מרחמי עליה מן שמיא אמר להו נביא שדיוהו בדודא דאברא וחפיוהו לפומיה באברא דאברא משאב שאיב קלא שנאמר (זכריה ה, ח) ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את אבן העופרת אל פיה אמרו הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי ואמסר בידיהו אמר להו חזו דאי קטליתו ליה לההוא כליא עלמא חבשוהו תלתא יומי ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתכח אמרי היכי נעביד נקטליה כליא עלמא ניבעי רחמי אפלגא פלגא ברקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניהו ושבקוהו ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה.

קידושין פ:

רב ורב יהודה הוו קאזלי באורחא הוה קאזלא ההיא אתתא קמיהו א"ל רב לרב יהודה דל כרעיך מקמי גיהנם אמר ליה והא מר הוא דאמר בכשרים שפיר דמי א"ל מי ימר דבכשרים כגון אנא ואת אלא כגון מאי כגון רבי חנינא בר פפי וחביריו.

רמב"ם הלכות אסו"ב פרק כב הלכה י"ח

אין לה דבר בכל התורה בלה שהוא קשה לרב העם לפרש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים בפעם שנגזרו ישראל על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתענומות ובכיה שנגאמר (במדבר יא י) "בכה למשפחותיו" על עסקי משפחות:

הערה 31

אינציקלופדיה תלמודית ????????

הערה 32

שבת קנג.

אמר רבי יוחנן בן זכאי: משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה, ולא קבע להם זמן. פיקחין שבהן קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום חסר לבית המלך? טיפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: כלום יש סעודה בלא טורח?

הערה 33

ש"ך יו"ד סימן קי"ג ס"ק כג

צריכים הכשר כו'. ואם נתבשלה בהן בדיעבד ויש רוב בתבשיל שרי דבשולי עובדי כוכבים בטלים ברוב כדלעיל סי' קי"ב ס"ק כ"ג וע"ל סימן קט"ו ס"ק י"ז:

הערה 35

ע"ז לו:

ולר"ש בן יוחי דאמר (דברים ז, ד) כי יסיר את בנך מאחרי לרבות כל המסירות מאי איכא למימר אלא דאורייתא אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות

תוס' נדה שם עיין הערה 16

מהרי"ט עיין הערה 21

הערה 36

שו"ע יו"ד סימן קטז ס' א

משקים שנתגלו אסרום חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס ועכשיו שאין נחשים מצויים
בינינו מותר:

פר"ח יו"ד קטז ס' ב

ב ועכשיו שאין נפש' המורים מותר צריך לשיין בענין זה שהרי בפ' דעכו"ס
 כתבו התנ' שאף עתה שאין לנו קרבן שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים
 יום אף שפיקר התקנה על הקרבן בעקבה וכן לשיין עשיית מלאכה בפ"ס אחר
 סנות כתבו התוספות בר"פ מקום שנהגו שאף שפיקר הט"ס משום קרבן אף
 בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שחאבד או אכזר לעולם ולזה הסכימו כל הפוסקים
 וזלתי הדו"ס וכן לענין איבוד גבינות של גוים אמרינן דאף במקום שמשפידין
 בעשנים אסור והטעם נכל זה משום דהוי דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו
 וכדאיתא בפ"ק דביצה ואף על פי שכתל דמע' לא בטלה התקנה אלא שיש להקטין
 על זה דבפ"ק דעכו"ס קתני לפני אידיהן של גוים שלשה ימים אסור לשאת ולתת
 עמהם ואפ"ה גרסינן התם בפ"ב רב יהודה שדר ליה קורבנא לאנידרנא ביום
 אידו אחר קים ליה בגויה דלא פלג לעכו"ס וכן רצא שדר קורבנא לכר שפך ביום
 אידו מהך טעמא ואמאי לא אמרינן דלא פלוג רבנן ואף שכתל הטעם לא בטל
 התקנה וכן בפ"א קתני דמורייס של גוים אכזר ממש חשש תערובת יין
 ומכאור שם בגמרא דבמקום שהיין דמיו יקרינן יין המורייס מותר וז"ל דבהני
 מיפיקר' כי תקון הכי תקון שלא אכזרו לשאת ולתת אלא במי שסובר עכו"ס וכן לא
 אכזרו המורייס אלא במקום שהיין בזול ואם כן מעולם לא נאבד במנין דנצטרך
 להתירו ונמצאתי להר"ן בפ' בתרא דעכו"ס גבי ההיא דרב יהודה שהנאמי שכתב
 נו"ל כתבו בתוספות דלא שייך לאסור משום דבר שבמנין כיון דמשא דאזיל
 ומודה לא שייכא כי אם בהני דפלקי לפ"ו עד כאן נראה שדעתם לומר דכי
 אמרינן צריך מנין אחר להתירו ה"מ להתיר אותם שיהיה בהם טעם האיבוד
 לכתחילה אף על פי שכתל עכשיו אבל אותם שלא היה בהם טעם האיבוד מעולם
 שרו בלא מנין אחר ואם הם רוגים לומר כן ודאי שוו קולא יתירה דאפשר דהוה
 קים להו לרבנן שלא נאבד שפיקר התקנה לשאת ולתת עם הגוים דלא פלמי
 לע"ז אבל בסתם אין לנו והדבר צ"ע עכ"ל ודברי התוספות הם ממומנים ודברי
 הר"ן ברורים ונכונים וכן שיקר אלא דאכתי יש לדקדק מע"ש התוספות בדרכות
 פ"ס אלו דברים לענין מים אחרונים שאנו שאין מלח בדומית מצוי בינינו אין
 לנו דגילין ליטול וכן בפרק בתרא דיומא אהא דאמרינן התם מדיקה אשה ידה

אשת

אחת במי' ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת מ'ט משום שיצא וכתבו סם בתוספת
 שהוא רוח שזורה על האוכל כשנא ליתן פת לתינוק בן ד' וז' שבס' ומקנחו אס'
 לא ככל ידיו באותה שעה אפי' שכבר כטל שקרי ומה שהפולס אין נוהרין שכשיו
 מזה לפי שאין אות' רוח רעה שור' באלו הסלכיו' כמו שאין נוהרין על הגילוי ועל
 הונו' עכ"ל והשת' קט' דכהני מאן לימ'

מותר : ב צריך ליוהר ג שלא
 ה לצרעה : (הג"ה) וכן אין
 דיעבד אינו אפשר : (ארוך כלל ל"ט.)
 א פה שריו בנחיש ברי לרהוץ פיו
 וק כשתבטלם יסד ואכלן אכל לאכלן זה
 בן כוהנין שלא לרקוץ הפה ולא הידים
 הם ולשתות דהי קנוק והדקה : (הנסות
 האדם שכל זיעת האדם כס המור
 צריך ליוהר מליחת מיעות בפיו
 ה שחא

לן שלא היתה גורה כוללת ונר' ליתב
 זה דשיבת' אף בומן הפלמוד לא כפס'
 בכל המקומות וכן למנין גילוי יש מקומות
 הרב' ולא שכיש כמו כלל נקט' ועקרבי'
 וכן למנין ונותן מסיק הש"ס בפ' ע"פ
 דכל דקפיד קשרי בהרי' ודלא קפיד לא
 קפדי בהרי' גם בענין מלח סדומי' אינו
 דבר שיטנו בכל המקומות אלא בסדום
 ובבנותיה וכן בעיירות הסמוכים להם
 והנראים מהם וכיוצא אס' כן בכל
 הכי הודאי כשאסרו תקלה לא אסרו א'

במקום שיש חשש אהל באי"ס הרחוקים שאין מלח סדומית מוצי' סם וכן במקומות
 דלא שכיחי נקשים סם וכן במקו' שאין שיבת' מנויה סם לא גורו ולא נכנסו מתקלת
 הנזירה וזה לא שיין בגבינה משום דאף במקומות שמעמידין בעשבים אפשר
 שיבוא וזמן שלא יעמידו במשבים או לא יזו סיבה גם הם יעמידו בעור קיבת ככל'
 ומ"ס לא עליג רבנן במילתיהו אבל שאלה בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום
 וכן עשיית' מלאכה בש"פ שהיו תקנות קדושות כלליות מפני הקרבן אף שנטל
 השעם לא בטלה העקבה וכה"ג כתבו הפוסקים בפרק א"מ אהא דאיתא התם
 שטעם איסור גבינות גויס הוי משום ביחוד וז"ל התוספות סם ואנו שאין נקשים
 מנויים ביכינו אין לקוש משום גילוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אסר
 להעמידו כי ודאי הוא כשאסרו תקלה לא אסרו אלא במקום שהנקשים מנויים
 כד באן ולשון התוספות דפ"ק דביצה אינו מדוקדק שכתבו סם אהא דגמרינן
 היום בגמרא דר"ט שני לגבי מת כחול שזיהו רבנן והאידנא דאיכ' קברי קיישינן
 וז"ל התוספות סם והשת' בומן הוה שאין קברי מותר ואין לומר שצריך מנין
 אסר להעמידו דכיון דזה הטעם משום חששא ועברה הסתא עבר הטעם וה"כ
 אמרינן גבי מים מגולים דלכורין שחא נקש שמה מהם ועכשיו שאין נקשים
 מנויים ביכינו אנו שותין מהם אפילו לכשתילה אף על פי שהוא דבר שבמנין
 עכ"ל ואין דבריה' ככונים אלא השיקר בדכתיבנא ודוק : א / שלא לאכול

תשוב

אפשר לו לעשות אלא טלית של פשתן, מוטב שיעשה אותה עם ציצית של פשתן משתתבטל מצות ציצית³², שכיון שעיקר הגזירה היתה משום תכלת, שלא יעבור על איסור כלאים³³, הרי עכשיו שאין תכלת בטלה הגזירה ממילא, שכן בטל הטעם הידוע לכל, ואינו דומה לביצה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך, שהותר ביצה אין הטעם ידוע כל כך לעולם שיהיה ההיתר תלוי-במה שחיקין לקבל עדות החדש כל היום, וכן בשבובו לכם לאהליכם לא משמע מתוך הפסוק זמן להתיר אם לא שפירש, אלא שהסברא נותנת שכיון שבשביב קבלת התורה נאסרו, כשניתנה תורה יהיו מותרים, וכן בכרם רבעי כשנתמעטו הפירות בירושלים היה ראוי שיוליכו הפירות מכל סביבות ירושלים אל תוכה לעטר את שוקיה אפילו אחר החרבן, אם לא שהתירו את התקנה במירוש³⁴. ועוד שאיסור ציצית בפשתן לא היתה תקנה אלא שאסרו משום גזרה, וכיון שבזמן הזה אין הגזירה שייכת ממילא מותרת³⁵, ויש מפרשים שמעם אחד הוא, וכך שהטעם ידוע נקרא גזרה וכשאינו ידוע נקרא תקנה³⁶.

יש שכתבו שאין צריך מגין אחר להתירו אלא כשתיקנו במגין הראשון בסתם, ולא פירשו את הטעם, אבל אם תלו תקנתם בפירוש משום דבר פלוני, אם נתבטל אותו הדבר נתבטלה התקנה ממילא²⁸. אבל ראשונים כתבו שאותה שאמרו שאם הלא הזקן שתיקן פרוובול*, מפני שהיו נמנעים מלהאזין, תיקן כן רק לדורו, היינו יכולים לבטל התקנה אם בטל הטעם²⁹, היינו לא שתיקן לזמן דורו, אלא שתיקן בסתם, ופירש טעם התקנה משום שנמנעים מלהאזין, ולכן כשבטל הטעם יכולים לבטלה אבל צריך שבי"ד יבטלו, ולא שבטל ממילא, אלא שאין צריך לבי"ד גדול בחכמה ובמגין³⁰.

[illegible]

שה"ג

ע"ז ב. מתני' לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאיל ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן:

שם סוף עמוד סד.

רב יהודה שדר ליה קורבנא לאבידרנא ביום אידם.

תוס' שם ב. ד"ה אסור לשאת ולתת עמהם -

פ"ה משום דאזיל ביום אידו ומוודה לעבודת כוכבים מתוך לשונו משמע שר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד העבודת כוכבים עמהם נהי דרוב אידיהם מן הקדישים הם מ"מ בכל שבוע יום אחד יש להם דלרבי ישמעאל (לקמן עבודה זרה ו.) לעולם אסור ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג:) דעובדי כוכבים שבח"ל לאו עובדי עבודת כוכבים אלא מנהג אבותיהם בידם דהא אמר שמואל בגמ' (לקמן עבודה זרה ז:) בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד משמע הא יום אידם מיהא אסור לכך נראה דשרי משום איבה כדאמר בגמ' (שם דף ו:) גבי ר' יהודה נשיאה דשדר ליה ההוא מינא דינרא קסריינא ביום אידו אמר הכי איעביד לא אישקליה הויא ליה איבה.

הערה 37

בשולי גוים.

איסור אכילת דבר שבישלו נכרי.

מקורו וטעמו. דבר שבישלו גוי, אפילו בכלי כשר, של ישראל, אסור באכילה. ואין לאיסור זה עיקר מן התורה, אלא שחכמים אסרוהו, כדי להתרחק מהנכרים שלא יתערבו בהם ישראל ויבואו לידי חתנות, או כדי שלא יהיה ישראל גייל אצלו במאכל ובמשתה ואיכילו דבר טמא¹. והסמיכו חכמים האיסור על הכתוב: אבל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי², מה מים שלא נשתנו מברייתם על ידי האור, אף אוכל שלא נשתנה מברייתו על ידי האור³, ואינה אלא אסמכתא, שהרי לא הוזכר בכתוב שינוי שעל ידי האור, וסתם שינוי מברייתו, כגון חטים וטחנן, הרי מותר⁴.

נורה זו של בישולי גוים יש מהראשונים סוברים שהיתה נורה קדומה יותר מהנורה על פת גוים, עד שסברו בתלמוד לומר שאיסורה מן התורה, וכשנזרז על בישולי גוים לא נזרז על פתם, לפי שאין בפת כל כך חשש של חתנות, ואפייה ובישול הם שני דברים, ולכן אין האפייה נכללת בכלל גזרת הבישול⁵, או לפי שבפת יש משום חיי נפש ובני אדם רגילים לסמוך בו על של אחרים לא כדרך בגזירת הבישול⁶, ואחר כך כשראו שצריך לגדור בדבר יותר נזרזו אף על הפת⁷, וכשהתירו את הפת לא התירו בישוליהם, ששני דברים הם⁸. ויש אומרים שבתחילה נזרז על פתם, כסדר ששנו

במשנה⁹, לפי שבפת יש קירוב הדעת יותר מבבשולים, ואחר כך ראו צורך לגזור אף על בישוליהם ונזרזו עליהם¹⁰, או שבפת הטעם משום חתנות, ונזרזו על כך קודם, ובבישוליהם הטעם משום חשש דבר טמא¹¹. ויש אומרים שפת ותבשיל בכלל נזרז אחת הם, ולא חלקום במשנה אלא מפני דינים מיוחדים שיש בפת¹².

יש מהראשונים סוברים שלא אסרו בישולי גוים אלא כשבשיל הגוי בביתו, אבל דבר שבישלו בבית ישראל מותר, לפי שאין לחשוש בו לא לחתנות ולא שמא יאכילו דבר טמא¹³. ויש מסבירים כיון שסמכו חכמים האיסור על הכתוב אוכל בכסף תשברני וגו'¹⁴, הרי בכתוב מדובר על אוכל הבא מבית נכרי¹⁵. ויש חולקים וסוברים שלא חלקו חכמים בין רשות ישראל לרשות הגוי, ולעולם יש לחשוש שמא לא יזהר, בבית ישראל כמו בבית הגוי¹⁶. יש שכתבו שבדיעבד נזהגים לסמוך על המתירים¹⁷.

יש מהראשונים שכתב שכיון שבישולי גוים איסורם משום קירוב הדעת לא נאסרו אלא בדברים שלנו, אבל מה שהותר לנו משלהם לא נאסרו משום בישולי גוים¹⁸.

שפחות הקנויות לישראל למלאכה, יש אומרים שבישולן אינו אסור משום בישולי גוים, לפי שעבד של ישראל הקניו לו למעשה ידיו ומוותר עליו בשבת מן התורה אינו בכלל גוי, ואינו בכלל הגוירה שנזרז על בישולי גוים¹⁹, או שכיון שאיסור בישולי

בשולי גוים.

1 משנה ע"ז לה ב ורש"י ד"ה והשלכות: רמב"ם מאכלות אסורות פ"ו ה"ט; מוש"ע יו"ד ק"ג א. ועי' פה"ש להרמב"ם שם שמה שנתבשל בכלי העכו"ם נקרא נעולי עכו"ם (ע"ע) ולא בשולי עכו"ם: ולא יתערב לך בשולי נכרים בנעולי נכרים. 2 גמ' שם לה א: רמב"ם שם. 3 רש"י שם לה ב וביצה סז א ד"ה אין בהם: רמב"ם שם; תוס' ע"ז לו ב ולח א: רמב"ן ומאירי שם. 4 רש"י שם לה א: או"ז ע"ז סי' קצא בשם רשב"ם, ועי' שם סי' קצב. ועי' הנ"ל שם סי' כח. ועי' ס' מקור מים חיים סי' ק"ג שלרש"י לא אסרו אלא כשישנם שני המעשים יחד חתנות וחשש דבר טמא. ועי' פה"ש להרמב"ם ע"ז שם: כדי שנתרחק מהם ולא נתערב עמהם כדי שלא נמשך בהתערבנו עמהם לשלוח יד במה שהוא אסור וזה ענין אמרם משום חתנות, ומשמע שר"ל שחתנות כולל כל מה שאסור, וצ"ב. 5 דברים ב כח. בירושלמי שבציון הבא מביאים הפסוק הקודם (דברים שם ו): אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים ונו'. 6 ר' שמעון בן יוחאי בירושלמי שבת פ"א ה"ד וע"ז פ"ב ה"ח: ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן בבבלי ע"ז לו ב. 7 גמ' שם לה א. ועי' להלן אם לפי המסקנא צריך שישתנה מברייתו על ידי האור דוקא, ועי' פ"ע ע"ז לו ב שר"ל שלרשב"י בירושלמי שם הוא לימוד גמור ובישולי גוים אסור מה"ת, ולכן כן מירושלמי שבת שם שרשב"י נופו אמר שמגזירת י"ח דבר היא, אם כי הפ"ע נדחק ליישב,

ועי' פ"מ שבת שם שכ' ברשב"י שהוא ספר. 8 תוס' ע"ז לו ב ד"ה השלכות בשם ר"ת: רמב"ן וריסב"א ומאירי שם לה א בשמו. 9 ריטב"א שם בשם רבנו יונה: מאירי שם בשם רבים שתירצו. 10 ע"ע פת גוים. 11 ר"ת בתוס' שם: ריטב"א בשם רבנו יונה שם. 12 שם לה ב. 13 ריטב"א שם בשם הר"ם, ועי' רמב"ן שם. 14 או"ז ע"ז סי' קצא בשם רשב"ם, ועי' לעיל בשמו. 15 ע"ע פת גוים: ר"ן ע"ז פ"ב במשנה. ועי' בירושלמי שבת וע"ז שם: ופת לאו תבשילי גוים הוא ב', ובשבת שם שהפת והשלכות נזרזו בי"ח דבר, וע"ע שמה עשר דבר. 16 תוס' שם לה א בשם הר"ר אברהם ב"ר דוד: מרדכי שם סי' תתל בשם ר"א דאורליינש: רבינו ירוחם נתיב יז ח"ו בשם ר"י דודו של ר"י ושלוח הסכימו רוב הפוסקים: מור שם בשם הר"א. 17 עי' לעיל. 18 ב"ח שם. 19 תוס' שם בשם ר"ת ומרדכי שם בשמו: פה"ש להרמב"ם ע"ז שם: מאירי לה ב: כלבו סי' ק: מור שם: וכן נוהגים: ב"י שם שד"ר הפוסקים שסתמו ולא חילקו ולא כרי"ז בשם הפוסקים: שו"ע שם. 20 או"ז כלל מג דין יג, הובא בר"ם ובב"ח שם. 21 מאירי ע"ז עמוד 122 ד"ה יש ועמ' 128 ד"ה כבר, וכן דקדק בלשוננו בעמ' 117 ד"ה והשלכות: דברים שלנו כו'. ולא הוזכר חילוק זה בראשונים אחרים ובפוסקים, ועי' להלן: הבישול, בדיון פת עכו"ם אם הוא בכלל בישול. 22 תשובת הרמב"ן לרבינו יונה בתשובות המיוחדות סי'

שאינם עולים על שלחן מלכים⁹³. אפונים וקמניות קלויים, שהגוים קלו אותם, מותרים — אם לא במקום שגוהגים למושח המהכת בשמן, כשיש לחוש שמא משחו בחלב (בצירי) — שאינם עולים על שלחן מלכים⁹⁴.

כמהין ופטריות יש אומרים שיש בהם משום בישולי גוים, שעולים הם על שלחן מלכים משום פרפראות⁹⁵, ויש חולקים וסוברים שאינם עולים על שלחן מלכים⁹⁶.

אורז שבישלו גוי, אם עולה על שלחן מלכים אסור, וכשאינו עולה מותר⁹⁷. ויש שכתבו סתם שאורז עולה על שלחן מלכים⁹⁸ אבל לא דוחק⁹⁹. תפוחי אדמה בכלל דברים שעולים על שלחן מלכים הם¹⁰⁰.

בתנאי זה של עולה על שלחן מלכים חולקים אחר אותו המקום, אם שם הוא עולה על שלחן מלכים¹⁰¹.

יש מהראשונים מוסיפים תנאי שרישי לאיסור בישולי גוים, שישתנה האוכל מבריות ע"י האור, וכך שלא נשתנה מבריותו מותר, אף שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים¹⁰², שהרי הסמיכו חכמים איסור בישולי גוים על הכתוב: אבל בכסף תשברני ומים בכסף תתן לי ושתייתי¹⁰³, ולכן מותר כך אוכל הדומה למים, שאינו משתנה מבריותו ע"י האור¹⁰⁴, או לפי שכשנשתנה מבריותו יש לחוש שמא יאכילנו דבר טמא, אבל כשלא נשתנה ניכר מהו ואין לחוש בכך¹⁰⁵, וקריית של גוים ומים שהוחמו ע"י גוים מותרים¹⁰⁶, לא מפני

שנאכלים כמו שהם חיים, אלא מפני שלא נשתנו מבריותם¹⁰⁷, שכן שינוי מבריותו הוא שנשתנה מצורתו שהיתה לו מתחילת ברייתו, וקריית אע"פ שאי אפשר להחזיר לקדמותו שלפני קרייתו, הרי לא נשתנו מצורתן של תחילת ברייתן¹⁰⁸. בירושלמי אמרו שלא נשתנה מבריותו הוא דבר שעל ידי שרייתו יחזור לקדמותו שלפני הבישול, וקריית נשתנו מבריותו הן, שאין יכולות להישרות ולחזור לקדמותן שלפני קרייתן¹⁰⁹. ויש חולקים וסוברים שאף דבר שלא נשתנה מבריותו על ידי הבישול אסור, כל שאינו נאכל כמו שהוא חי ועולה על שלחן מלכים, וקריית מותרות לא מפני שלא נשתנו מבריותן אלא משום שאין אדם מזמין את חברו עריהן¹¹⁰, אם משום שלפי האמת לא מהכתוב למדנו האיסור, אלא מדרבנן, ואפילו שדומה למים שלא נשתנה מבריותו אסור¹¹¹, או שנשתנה מבריותו שאמרו משמעו שנשתנה על ידי האור מהכשר אכילתו, שלא היה ראוי קודם לכן לאכילה ועל ידי האור הוכשר לאכילה, והוא הוא התנאי של אינו נאכל כמו שהוא חי¹¹².

שכר של שעורים אין בו משום בישולי גוים, לפי שאינו עולה על שלחן מלכים, או שכשם שהתבואה בטלה למים לענין ברכה, שמברכים על השכר ברכת-שהכסף¹¹³, כך היא בטלה למים לענין איסור בישול¹¹⁴, ויש שכתב טעם ההיתר לפי שהשכר לא גזרו עליו כלל כשגזרו על בישולי גוים, לפי שאין מזמנים עליו ואין בו קירוב הדעת ולא שייך בו חשש של חתנות¹¹⁵, אלא שבביתם שמוכרים את

שאוכלים עם הפת וכמש"כ בפחם"ש ברכות פ"ו, ולא הבא לקנוח סעודה, וע"י לעיל; מנחת יעקב כלל עה ס"ק לא; פ"ח ס"ק ה. וע"י ערוך השלחן ספ"ז שמצדד לומר כן גם כדעת הרמ"א בשו"ע ב. 93 תורת חמאת כלל עה דס"ז בשם הר"א מפראג, וע"י ד"ס אות נ וע"י ח' הנהגות על הבי"ש בשם מה"נ. 94 ב"י שם; רפ"א בשו"ע שם; פ"ח שם, אף שאוסר בסבוסלים. וע"י להלן שאף חטים קליות מותרות, ושיש בקליות גם טעם אחר שלא נשתנה צורתן. 95 א"ח כלל מן דין ב; תורת חמאת כלל עה דס"ז; ש"ד ס"ק ב. 96 פ"ח ס"ק ג, ע"פ ע"ז לח א; ארדי, והם כמהין ופטריות כפי הערוך ע' ארד ורש"י ברכות סו א וכתובות סא א; ערוך השלחן שם ס"י. וע"י באור הגר"א א"ח ס' שפ"ס ס"ק מו. 97 שו"ת הרא"ש כלל יט ס' כא, וע"י ב"ח ר"ס קיב וש"ד שם ס"ק ה ופ"ח קינ ס"ק ג. 98 פ"ח ס"ק ה; חכמת אדם כלל סו. 99 חכ"א שם. 100 חכמת אדם שם, וע"י ערוך השלחן ש"ל שאין זה אלא כוסנו שלא היו בנמצא, אבל עכשו ישנם לרוב הוא מאכל פשוט להמוני העם. 101 פחם"ש להרמב"ם ע"י שם; באותו מקום; מקור פים חיים ס' קינ, ודייק כן מלשון הרמב"ם מאכ"א פי"ו הי"ח וי"ט, וע"י שאף אחר רוב העולם אין חולקים; חכ"א כלל סו ס' ד. 102 ר"ן ע"י פ"ב ד"ה רבי יהודה הנשיא, ע"י שמוכית כן אף מרש"י לח ב ושכן נוסים גם דברי

הרי"ף; או"ז ע"ז ס' קצא; הנהגות אשר"י ע"ז פ"ב ס' כח; ש"ד ס"ק א שכן נראה עיקר. 103 ע"י לעיל; מקורו ומעמו. 104 ר"ן שם. 105 או"ז והנ"א שם, לשיטת רש"י ורשב"ם שבישולי נכרים האיסור משום דבר טמא, ע"י לעיל, שם. 106 ע"ז לו ב, לח ב. 107 רש"י ור"ן שם. וע"י לעיל שו"א הטעם בקליות מפני שנאכלות חיות, וע"י"ש בציון 47. 108 ריטב"א ע"ז לו ב. 109 ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ח וע"י"ש בפ"מ ובפרק השלחן שם סעי' ס; וע"י מאירי לח א בשם יש מפרשים, וע"י"ש קודם לזה בשם הירושלמי בע"א. 110 רמב"ם שם הי"ז, ע"י ב"מ ולח"ם שם וש"ד ס"ק א, והגר"א ס"ק ו; רשב"א בתוה"א שם, שפי' נשתנה שהוכשר לאכילה, ע"י להלן; תורת חמאת כלל ע"ה דס"ז. וע"י ש"ד שם ש"ד המפחך בשו"ע שם ורמ"א שם ב שהתיר באפונים רק משום שא"ע על שלחן מלכים, וע"י גליון הש"ס לירושלמי שבת פ"א ה"ד בהיתר הקליות. 111 לח"ם שם ובאור הגר"א שם. 112 רשב"א בתוה"א שם בפ"י הליסוד ממים, וכ"כ שם להלן בפסק הלכה: שאינו נאכל חי ובישולו הכשירו לאכילה. 113 ע"ע. 114 תוס' ע"ז לא ב; רא"ש שם פ"ב ס' מו; רבינו ירוחם נתיב יו ח"ז; מ"ז וש"ד ר"ס קיד. 115 ב"ח ר"ס קיד, וע"י"ש ש"כ שבמדינתו עולה על שלחן מלכים, ושם מצדד שנקרא נאכל חי בעודו תבואה כמו דייסא לר"ח וראב"ד. ע"י לעיל, וע"י

רע"א ????

ב"ח יו"ד סימן קיב סי' א

קיב א יש דברים שאסרו חכמים אף על פי שאין להם עיקר מן תורה ובפרק אין מעמילין סוף לף ל"ז קס"ד דשלקות מדאורייתא היא מדכתיב לדריש ג כח אוכל בכסף תשברני ומים כמים מה מים שלא נשתנו מבריייתן על ידי האור אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו על יד האור ופריך מידי אור כתיב אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ופירש רש"י לח מדרבנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו מאכל ומשתה ויאכילהו דבר טמא עכ"ל וקשה דבשנה לה ד"ה והשלקות פירש רש"י עצמו הטעם משום תתנות ונראה דבגמרא מוכח דכולן גזרו משום בנותיהן אלא לאסמכתא לקרא היא כדי שלא יאכילנו דבר טמא למשום הכי לא שרי אלא כמים שלא נשתנה על ידי האור ואין לחוש בהם משום דבר טמא.

שוה"ג להערה 39

בית יוסף יו"ד סי' צ"ט ד"ה ומ"ש רבינו בזה בשם הרשב"א

הנה בת"ה הארוך כתב ומיהו באיסורין שעיקרן מדרבנן כבישולי נכרים וכיוצא בה אם נפלה לפחות מס' מרבה עליה לכתחילה ומבטלה.

ש"ך יו"ד סימן קט"ו ס"ק י"ז

ואף על גב להרשב"א אוסר אף בישולי עובל כוכבים על ששים וכבר נתבאר בסימן קי"ב ס"ק כ"ג להר"ב סבירא ליה בהא כהאיסור והיתר הארוך כלל מג דין ז מכל מקום בגבינה של גוים פליג עליה הר"ב וסבירא ליה דשאני בישולי גוים דלית ביה חשש איסור דאורייתא מה שאין כן גבינה של גוים שגזרו בו מחמת חשש איסור לאורייתא בגופו.

הערה 40

קידושין ע.

אתא אשכחיה דקעביד מעקה אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה א"ל פורתא דגונדרייתא הוא דקא עבידנא א"ל מי שנא מעקה דכתיב באורייתא או מחיצה דאמור רבנן.

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כה הלכה ד.

פִּינּוֹן שְׁנַתְמָנָה אָדָם פְּרָנס עַל הַצְבוּר אָסוּר בַּעֲשִׂיַת מְלָאכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה פְּדֵי שְׁלָא יִתְבַּזָּה בְּפָנֵיהֶם.

טור חו"מ סימן ח

שכיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור לו לעשות מלאכה בפני ג' כדי שלא יתבזה בפניהם

שו"ע חו"מ סימן ח סי' ד

וגם הוא לא יתבזה ולא ינהוג קלות ראש לפניהם שכיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לו לעשות מלאכה בפני ג' כדי שלא יתבזה בפניהם וק"ו שאסור לו לאכול ולשתות (ולהשתכר טור) בפני רבים:

הערה 41

סדר ברכות הנהנין פיג הלכה ט-י

הרואה מלכי אומות העולם צרך לברך ברוך אתה יי אלוקינו מלך העולם שנותן מכבודו לבשר ודם ואפילו סומא שיודע שהמלך עובר מברך...
אצבע להשתדל לראות מלך אפילו של אומות העולם...

הערה 42

אבות פ"ב משנה ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאמלא מורא, איש את רעהו חיים בלעו.

הערה 44

סוטה מא:

והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד עומד מכלל דיושב והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא' (שמואל ב ז, יח) ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים ושבחוהו חכמים שבחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני.

הערה 44*

מיתיבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו נתנו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל (ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו (בראשית יח, ח) והוא עומד עליהם ושמה תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוזייד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

בראשית רבה פרק צב ה

נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת נתן לו מנשה עם אחיו הדא הוא דכתיב ותרב לו משאת בנימין ממשאית כלם וישתו וישכרו עמו עמו שתו אבל חוץ ממנו לא שתו דאמר ר' לוי כל כ"ב שנה שלא ראה אותן לא טעם טעם יין אף הן לא טעמו טעם יין עד שראו אותה הדא הוא דכתיב וישתו וישכרו עמו עמו שתו חוץ ממנו לא שתו.

הערה 45

תניא אגה"ק ס' כו

מה שאין-פן בדבר איסור, שאינו יכול לעלות לא בשבת ולא בחול, גם פשמתפלל ולומד בכח ההוא, אם לא שאכל לפיקוח נפש שהתירו רבותינו זכרונם לברכה ונעשה היתר [גמור].

שולחן ערוך הרב סי קצו ס"ה

אם אכל איסור במקום סכנה לדברי הכל מברך עליו תחלה וסוף שהיתר הוא אכל ותצוגה הוא עושה להציל נפשו.

הערה 47

ברכות כ.

אמר ליה רב פפא לאבוי: מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא? אי משום תנזיי, בשני דרב יהודה כולי תנזיי בגזיקין הוה, ואנן קא מתנינן שיתא סדרי. וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין, האשה שכבשת ירק בקדירה, ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים, אמר: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתבתא, ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה, אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן, ולית דמשגח בן.

קידושין ע:

מכריז רב יהודה בפומבדיתא אדא ויונתן עבדי יהודה בר פפא ממזירא בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל גיטא דחירותא.

הערה 48

עץ יוסף על עין יעקב כ.

ויודעין אותה יפה ואפ"ה עוסקין כולן במסכת עוקצין בהם היו חסידים יותר ממנו דאלו רב יהודה כו ע"ש.

כס"מ יסודי התורה פרק ה הלכה ד

כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. סובר רבינו שכשאמרו בגמרא יעבור ואל יהרג פירוש צריך לעבור כדי שלא יהרג. אבל שלמים וכן רבים סוברים דאם נהרג ולא עבר צדקה תחשב לו. ונראה שמפרשים יעבור ואל יהרג הרשות בידו לעבור כדי שלא יהרג. וכתב בנימוקי יוסף דאפילו לפי סברת רבינו אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם:

הערה 49

סוטה שם עיין הערה 44

תוס' שם ד"ה מצוה שאני

מצוה שאני - והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:): גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי' אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה:

הערה 51

ישע'י מט כג והיו מלכים אֲמִנִיף וְשָׂרִיתִיהֶם מִיִּנְקִתִּיף אֶפְיִם אֶרֶץ יִשְׂתַּחֲוּוּ לָךְ וְעִפְרֵר רִגְלֶיךָ וְלַחֲכוּ וַיִּדְעֵתָ כִּי־אֲנִי
יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יִבָּשׁוּ קִנְיִ:

זבחים י"ט.

אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דאיזגדר מלכא והוה מדלי לי המיינאי
ותיתייה ניהליה ואמר לי (שמות יט, ו) ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו כי אתאי קמיה דאמימר א"ל אקיים
בך (ישעיהו מט, כג) והיו מלכים אומניך:
